

*Figuur 1. Jean-Baptiste Courtol, prentbriefkaart, J. Martin éditeur, Le Puy.
Figure 1. Jean-Baptiste Courtol, postcard, J. Martin éditeur, Le Puy.*

SLANGENTENTONSTELLING OP HET KRUISPUNT VAN KUNST, POPULAIRE CULTUREN EN WETENSCHAPPEN

SNAKE EXHIBITION AT THE CROSSROADS OF ART, POPULAR CULTURES AND SCIENCES

Musée Crozatier, Le Puy-en-Velay (Frankrijk), 26 november 2021 – 18 september 2022¹

Emmanuel Magne

Conservator van *Musée Crozatier du Puy-en-Velay*; curator van de expositie *Serpents*

Er zijn objecten die, als een schone slaapster, sluimeren in de depots van musea. En dan is er maar een vraag, een andere blik, nieuwsgierigheid naar het vergeten werk voor nodig om het uit zijn anonimiteit te laten komen en het tot middelpunt van de aandacht te laten worden. Musea bewaren veel van deze vergeten, verwaarloosde voorwerpen, die in de loop van het onderzoek een nieuw leven krijgen. Uiteindelijk is het het hoofddoel van een museum om zijn collecties te bestuderen, erover te publiceren en tentoon te stellen, opdat iedereen ze leert kennen, ervan kan genieten en ze op zijn beurt kan bestuderen.

In *Musée Crozatier* was dat het geval met Courtol's slangenhuidenkostuum. Eerlijk gezegd, was dit object niet volledig anoniem, maar werd het lange tijd met enige neerbuigendheid bekeken, omdat het niet dezelfde status had als de andere objecten van het museum. Het had dezelfde ambivalente status gekregen als zijn eigenaar. Zijn anekdotische en lokale geschiedenis verdrongen zijn unieke karakter, het avontuur van de adderjager en de krachtige symboliek van de wereld van slangen.

¹ Dit artikel is gebaseerd op de teksten gepubliceerd in de catalogus *Serpents*, Éditions Faton, 2021.

Musée Crozatier, Le Puy-en-Velay (France), November 26, 2021 – September 18, 2022¹

Emmanuel Magne

Curator of *Musée Crozatier du Puy-en-Velay*; curator of the exhibition *Serpents*

There are objects that, like a sleeping beauty, slumber in the depots of museums. It only takes a question, a different view, curiosity about the forgotten work to make it come out of its anonymity and become the center of attention. Museums preserve many of these forgotten, neglected objects, which are given a new lease of life in the course of research. Ultimately, the main purpose of a museum is to study, publish and exhibit its collections so that everyone can learn about them, enjoy them and in turn study them.

In *Musée Crozatier* this was the case with Courtol's snakeskin costume. Frankly, this object was not completely anonymous, but for a long time it was viewed with some condescension, because it did not have the same status as the other objects in the museum. It had acquired the same ambivalent status as its owner. Its anecdotal and local history supplanted its uniqueness, the adventure of the viper hunter and the powerful symbolism of the world of snakes.

Ron Bronckers, an eminent herpetologist, had been interested in viper hunters for years and

¹ This article is based on the texts published in the *Serpents* catalogue, Éditions Faton, 2021.

Figuur 2. Gevel van Musée Crozatier © Amandine Riou, Musée Crozatier.
Figure 2: Facade of Musée Crozatier © Amandine Riou, Musée Crozatier.

Figuur 3. Overzicht van een deel van de expositie Serpents. © Musée Crozatier.
Figure 3. General view of a part of the exhibition Serpents. © Musée Crozatier.

Ron Bronckers, een eminent herpetoloog, was al jaren geïnteresseerd in adderjagers en had een belangrijke verzameling documenten, foto's en voorwerpen verzameld van dit uitgestorven beroep. Deze collectie schonk hij aan het *Muséum national d'Histoire naturelle* in Parijs. Ron Bronckers wist van het bestaan van Courtols pak af door de ansichtkaart die op grote schaal werd verspreid (Figuur 1). Terwijl hij ernaar op zoek is, doet hij navraag bij het museum, dat hem meedeelt dat het kostuum in het depot wordt bewaard. Hij vraagt om het te mogen zien. Hoewel het museum vanwege restauratiewerkzaamheden is gesloten, komt hij niettemin met dr. Marcel van der Voort uit Nederland om deze kostuumstukken, die voor hen een soort graal vormen, te bestuderen, objecten waarvan ze dachten dat ze verloren waren gegaan, en die niettemin tóch bestaan. Bij hun vertrek suggereren ze terloops dat het kostuum het verdient om onder de aandacht te worden gebracht. Het idee krult zich als een slang op en ontvouwt zich dan langzaam door het met andere combinaties, andere thema's te associëren. *Musée Crozatier* bewaart verscheidene voorwerpen en verzamelingen die verband houden met slangen: geneeskrachtige stenen, een tovenaarsstok, een verzameling slangen in vloeistof, kunstwerken. Deze diversiteit maakt het mogelijk om een multidisciplinaire tentoonstelling te entameren, *Musée Crozatier* waardig, één van de mooiste voorbeelden van encyclopedische musea in Frankrijk, erfenamen van het tijdperk van de Verlichting (Figuur 2). Tweehonderd jaar geleden ontmoetten vijf mannen elkaar om de fundamente te leggen van een instelling die vandaag de dag één van de belangrijkste spelers is in het regionale culturele leven. Hun wens om een museum te creëren om de opleiding van hun tijdgenoten te perfectioneren, is vandaag nog steeds geldig.

De expositie *Serpents* maakt deel uit van deze educatieve beweging om te proberen, door verder te gaan dan de aanvankelijke achterwaartse beweging, onze kijk op de slang te veranderen. Hij is inderdaad meer dan een dier, hij is een sterk en complex symbool, dat fascineert en angst en vrees oproept. De slang is tegelij-

had amassed an important collection of documents, photographs and artefacts from this extinct profession. He donated this collection to the *Muséum national d'Histoire naturelle* in Paris. Ron Bronckers knew of Courtol's suit from the postcard that was widely distributed (Figure 1). While looking for it, he inquires at the museum, which informs him that the costume is kept in the depot. He asks to see it. Although the museum is closed for restoration work, he nevertheless comes from the Netherlands with dr. Marcel van der Voort to study these costume pieces, which are a kind of grail for them, objects they thought had been lost, but which nevertheless do exist. As they leave, they casually suggest that the costume deserves to be showcased. The idea curls up like a snake and then slowly unfolds by associating it with other combinations, other themes. *Musée Crozatier* keeps several objects and collections related to snakes: medicinal stones, a magician's stick, a collection of snakes in fluid, works of art. This diversity makes it possible to launch a multidisciplinary exhibition worthy of the *Musée Crozatier*, one of the finest examples of encyclopaedic museums in France, heirs of the Age of Enlightenment (Figure. 2). Two hundred years ago, five men met to lay the foundations of an institution that today is one of the most important players in regional cultural life. Their desire to create a museum to perfect the education of their contemporaries is still valid today.

The exhibition *Serpents* is part of this educational movement to try to move beyond the initial backward movement, to change our view of the snake. It is indeed more than an animal, it is a strong and complex symbol, which fascinates and evokes fear and dread. The serpent is simultaneously a sign of life and death, it kills and heals, it imparts knowledge, but it is also the tempter. The exhibition *Serpents* addresses this theme by combining paintings, sculptures, works of art, everyday objects, engravings and photographs from antiquity to the present day. Mythology, the Bible, Christian legends, decorative art, viper hunters, popular medicine, pharmacy, science, these are all subjects covered in the exhibition with works and objects

kertijd een teken van leven en dood, hij doodt en geneest, hij brengt kennis, maar is ook de verleider. De expositie *Serpents* behandelt dit thema door schilderijen, beeldhouwwerken, kunstwerken, alledaagse voorwerpen, gravures en foto's van de oudheid tot heden te combineren. Mythologie, de Bijbel, christelijke legendes, decoratieve kunsten, adderjagers, populaire geneeskunde, farmacie, wetenschap, het zijn allemaal onderwerpen die in de tentoonstelling met werken en voorwerpen van de oudheid tot heden uit de collecties van *Musée Crozatier*, maar ook van bijna dertig Franse en buitenlandse bruikleengevers, worden behandeld (Figuur 3).

Courtols kostuum

Het leven van Jean-Baptiste Courtol wordt verteld door Ron Bronckers in zijn artikel 'Jean-Baptiste Courtol, bijgenaamd Courtol le vipéricide' (Bronckers 2013). Specifiek met betrekking tot zijn kostuum, kunnen we nu zeggen dat het rond 1890 was dat Courtol zich voornam om zich aan de inwoners van Le Puy en omgeving te presenteren als bestrijder van adders in tuinen, wijngaarden en alle andere eigendommen. Om zijn effectiviteit te demonstreren, maakt hij, als reclamebeeld van zijn jachtkunsten, voor zichzelf een pak van slangenhuiden. Vervolgens stelt hij zichzelf in dit kostuum tentoon op het Place du Breuil, onder een tent met opgezette slangen of slangen in potten (Figuur 4). Deze enscenering maakte indruk op zijn tijdgenoten. Vervolgens werd hij opgemerkt door journalisten van de krant *La Haute-Loire*, die de eerste artikelen over hem publiceerden. De organisatoren van de Chicago International Fair van 1893 zijn hiervan op de hoogte en vragen Courtol om het pak daar te laten exposeren. Hij reageert niet. De komende jaren zullen artikelen aan hem worden gewijd in Frankrijk, maar ook in Duitsland, Engeland, Zwitserland en de Verenigde Staten. Zijn kostuum werd ook aangevraagd door de Internationale Koloniale Tentoonstelling van Lyon in 1894 en die van Parijs in 1900, zonder dat er gevolg aan werd gegeven. Na zijn dood schonk de weduwe van Courtol het kostuum aan *Musée Crozatier*, waar het tot 2020 in een doos uit

Figuur 4. Auguste Vazeille, *La Place du Breuil au Puy*, rond 1900. Is het de tent van Courtol die men links onder de bomen onderscheidt?

Figure 4. Auguste Vazeille, *La Place du Breuil au Puy*, around 1900. Is it Courtol's tent that can be seen under the trees on the left?

from antiquity to the present day from the collections of the *Musée Crozatier*, but also from nearly thirty French and foreign lenders, are treated (Figure 3).

Courtol's costume

The life of Jean-Baptiste Courtol is told by Ron Bronckers in his article 'Jean-Baptiste Courtol, nicknamed Courtol le vipéricide' (Bronckers 2013). Specifically with regard to his costume, we can now say that it was around 1890 that Courtol decided to present himself to the inhabitants of Le Puy and its surroundings as a viper fighter in gardens, vineyards and all other properties. To demonstrate his effectiveness, he makes a suit of snakeskins for himself as an advertising image of his hunting skills. He then displays himself in this costume on

het zicht had gelegen, behalve voor Ron Bronckers, vanwege diens specifieke verzoek.

De tentoonstelling was een aanleiding om het slangenhuidenkostuum te restaureren. Tot op heden bestaat dat uit negen delen: helm, muts, conische muts, jas, jabot,² capeline,³ broek, rijbroek, overlaarzen en een decoratief, rechthoekig tableau. Dokter Boyer, de biograaf van Courtol, noemt twee complete kostuums. Eentje omschrijft hij als 'Louis XV-stijl' met een pet met dubbele klep, een jas in navolging van laat achttiende-eeuwse hofkleding, een jabot die zijn hemd verbergt, een broek die tot onder de knie eindigt en hoge slobkousen over zijn schoenen. Het andere kostuum is ons bekend door de gravure van Eugène Tilly die het artikel illustreert dat in *La Nature* is gepubliceerd. Deze afbeelding is geïnspireerd door een foto, gemaakt door Auguste Vazeille, fotograaf in Le Puy, die dokter Boyer rond 1896 in het raam van de fotograaf, Place du Breuil, zag. Dit kostuum bestaat uit een puntmuts die eindigt in vier adderstaarten, een jas, een vest en broek.

Een andere foto, weergegeven in het tijdschrift *Lectures pour tous*, toont hem gekleed in hetzelfde kostuum, waaraan hij een masker heeft toegevoegd dat zijn fabelachtige karakter versterkt. Hij maakte ook een cape voor zijn vrouw. Het derde hoofddeksel dat in het museum wordt bewaard, maakt deze cape misschien af. Elk kostuum zou bestaan uit negenhonderd tot duizend adderhuiden, een cijfer dat moeilijk te verifiëren is. Studie van de verschillende stukken van het kostuum laat zien dat hij, terwijl meer dan 98% van de gebruikte huiden van de aspisadder (*Vipera aspis*) zijn, ook de huiden van de gevlekte ringslang (*Natrix helvetica*), de gladde slang (*Coronella austriaca*) en de esculaapslang (*Zamenis longissimus*) heeft gebruikt.

De restauratie van het kostuum, die ingewikkeld beloofde te worden, werd in 2020 toevertrouwd aan een groep restaurateurs onder leiding van Camille Alembik, met Astrid Gonnon en Léa

the Place du Breuil, under a tent with stuffed snakes or snakes in jars (Figure 4). This staging impressed his contemporaries. He was then noticed by journalists of the newspaper *La Haute-Loire*, who published the first articles about him. The organizers of the Chicago International Fair of 1893 are aware of this and ask Courtol to have the suit exhibited there. He does not respond. In the coming years, articles will be devoted to him in France, but also in Germany, England, Switzerland and the United States. His suit was also requested by the International Colonial Exhibition of Lyon in 1894 and that of Paris in 1900, without the requests being followed up. After his death, Courtol's widow donated the costume to Musée Crozatier, where it had been in a box out of sight until 2020, except for Ron Bronckers, at his specific request.

The exhibition was an occasion to restore the snakeskin costume. To date, it consists of nine parts: helmet, cap, conical cap, jacket, jabot,² capeline,³ trousers, riding breeches, boot covers and a decorative, rectangular tableau. Doctor Boyer, Courtol's biographer, lists two complete costumes. One he describes as 'Louis XV style' with a double peaked cap, a coat in imitation of a late eighteenth-century court dress, a jabot that conceals his shirt, trousers that end below the knee and high spats over his shoes. The other costume is known to us through the engraving by Eugène Tilly illustrating the article published in *La Nature*. This image was inspired by a photograph taken by Auguste Vazeille, photographer in Le Puy, which Dr Boyer saw in the photographer's window, Place du Breuil, around 1896. This costume consists of a pointed hat that ends in four viper tails, a jacket, a vest and trousers.

Another photo, published in the magazine *Lectures pour tous*, shows him dressed in the same costume, to which he has added a mask that enhances his fabulous character. He also made a cape for his wife. The third headpiece

² Geplooid, kanten versiersel op de borst van een overhemd of japon.

³ Bepaald type hoed.

² Pleated lace trim on the chest of a shirt or gown.

³ Certain type of hat.

Figuur 5. Het gerestaureerde kostuum.

Figure 5. The restored costume. © Luc Olivier, Musée Crozatier

Voisin. De verschillende elementen van het kostuum vertoonden een sterke verstijving van de huiden, die in de loop van de tijd erg broos en kwetsbaar waren geworden; aanzienlijke vervormingen en plooiën hebben mechanische spanningen op de huiden en naden veroorzaakt; veel scheuren; intense stoffigheid en de aanwezigheid van veel cocons en uitwerpselen van insecten. De behandelingen bestonden uit het voorzichtig afstoffen van het geheel om het verlies van schubben tot een minimum te beperken; met een tang werden de mottencocons verwijderd. Het modelleren van de jas en broek is gedaan met behulp van buisvormige, katoenen jersey kussens, gevuld met polyesterwater. De scheuren zijn verstevigd, meestal door ze op de achterkant te bekleden met Japans papier en te verlijmen met een verwijderbaar product. De schubben die eraf dreigden te vallen, zijn één voor één weer vastgemaakt. Voor de tentoonstelling en conservering werd het kostuum (broek, jas en jabot) gemonteerd op een op maat gemaakte, voorgevormde paspop (Figuur 5).

De stok van de tovenaars

De tentoonstelling laat veel populaire kunstvoorwerpen met betrekking tot de slang zien, die in *Musée Crozatier* worden bewaard, zoals een uitgeholde houten wandelstok, die volledig is bedekt met okerverf met zwarte marmering, die de huid van een slang voorstelt. De pommel⁴ bestaat uit twee fijn gevormde vlakken, tegenover de Janus⁵ en met daarboven een kroon. Een spiegel is aangebracht onder één van de gezichten, zoals in sommige Aesculapische stokken. Onder de gezichten zitten verscheidene takken die uit het hout lijken te ontspruiten, die eindigen in een slangenkop. De mond is licht geopend, de ogen zijn blauwe kralen. Een tak is gedraaid om het sinusoïdale lichaam van een slang weer te geven. Het is

kept in the museum may complete this cape. Each costume would consist of nine hundred to a thousand viper skins, a figure that is difficult to verify. Study of the various pieces of the costume shows that while more than 98% of the skins used are from the asp viper (*Vipera aspis*), he also used the skins of the barred grass snake (*Natrix helvetica*), the smooth snake (*Coronella austriaca*) and the Aesculapian snake (*Zamenis longissimus*).

The restoration of the costume, which promised to be complicated, was entrusted in 2020 to a group of restorers led by Camille Alembik, with Astrid Gonnon and Léa Voisin. The various elements of the costume showed a strong stiffening of the hides, which had become very brittle and fragile over time; significant deformations and folds have caused mechanical stresses on the hides and seams; many cracks; intense dustiness and the presence of many insect cocoons and excrements. The treatments consisted of a gentle dusting of the costume to minimize the loss of scales; the moth cocoons were removed with a forceps. The modeling of the jacket and pants was done using tubular, cotton jersey cushions, filled with polyester wadding. The cracks are reinforced, usually by covering them on the back with Japanese paper and gluing them with a removable product. The scales that threatened to fall off have been reattached one by one. For the exhibition and conservation, the costume (trousers, jacket and jabot) was mounted on a custom-made, preformed mannequin (Figure 5.)

The sorcerer's stick

The exhibition features many popular snake-related artefacts kept in the *Musée Crozatier*, such as a hollowed-out wooden walking stick, completely covered in ochre paint with black marbling, representing the skin of a snake. The pommel⁴ consists of two finely shaped surfaces, opposite the Janus⁵ and surmounted

⁴ Een pommel is het tegenwicht aan het uiteinde van een heft van een zwaard of een mes. De naam komt voort uit de Latijnse benaming voor 'kleine appel'.

⁵ 'Janus met het dubbele voorhoofd'. In de Romeinse mythologie was Janus de god van het begin en het einde, van het openen en het sluiten. Een gezicht keek naar het verleden, het andere naar de toekomst; waar ze elkaar raakten, was het heden.

⁴ A pommel is the counterweight to the end of a hilt of a sword or knife. The name comes from the Latin name for 'little apple'.

⁵ Janus with the double forehead. In Roman mythology, Janus was the god of the beginning and the end, of opening

onmogelijk om te specificeren wat de symbolische of rituele functies van dit object waren, zelfs als de afstamming van de staf van Aesculapius aannemelijk lijkt (Figuur 6).

Genezende stenen of gifsteen

Volgens de populaire traditie hebben deze 'stenen' magische eigenschappen om niet alleen adderbeten te voorkomen of te genezen, maar ook veel ziekten die mensen of vee kunnen treffen. Hun vorm, hun uiterlijk en de geschiedenis van hun ontdekking hebben mogelijk geleid tot de toekenning van geneeskrachtige eigenschappen aan hen. Ze worden van generatie op generatie overgedragen binnen een familie of een plaats. In de bergen van Velay en Vivarais is dit geloof niet helemaal uitgestorven (Figuur 7). Sommige objecten zijn gemaakt in het Neolithicum, zoals glazen ringen (1) of gepolijste bijlen (2). Deze worden soms 'bliksemstenen' genoemd, omdat men dacht dat ze het gevolg waren van blikseminslag op de grond tijdens onweersbuien. Descartes⁶ geloofde hierin. Variolites (3) zijn stenen waarvan het uiterlijk doet denken aan de huid van een slang of pad. Ze komen uit het Alpenmassief, werden meegevoerd door de Durance en de Rhône en vervolgens afgezet op de stranden bij Maguelone (Hérault). Daar werden ze door nomadische herders meegenomen naar de bergen van Ardèche en Velay. Andere stenen onderscheiden zich door hun kleur of uiterlijk (4). Ten slotte kunnen het recente glasobjecten zijn (5).

De collectie reptielen op sterk water

Sinds de oprichting in 1820 heeft het museum een zoölogische collectie: zoogdieren, vogels, schelpen... maar er is geen sprake van slangen of andere dieren in vloeistoffen. Deze collectie wordt niet vermeld en zelfs niet kort beschreven. De handgeschreven inventaris van de collecties, opgesteld door Hippolyte Malègue, conservator van het museum in 1892, bevat 165 fluiten en flessen, waarvan 84 geïdentifi-

⁶ Descartes (Amsterdam, 31 maart 1596 - Stockholm, 11 februari 1650), Franse filosoof en wiskundige, die een groot deel van zijn leven in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden woonde. Zijn beroemdste uitspraak: 'Ik denk, dus ik besta!'

Figuur 6. De zogenaamde tovenaarsstaf.

Figure 6. The so-called wizard's staff. © Luc Olivier, Musée Crozatier.

by a crown. A mirror is placed under one of the faces, as in some Aesculapian sticks. Beneath the faces are several branches that seem to sprout from the wood, ending in a snake's head. The mouth is slightly open, the eyes are blue beads. One branch is twisted to represent the sinuous body of a snake. It is impossible to specify what the symbolic or ritual functions of this object were, even if the lineage of Aesculapius' rod seems plausible (Figure 6).

Healing stones or poison stone

According to popular tradition, these 'stones' have magical properties to prevent or cure not only viper bites, but also many diseases that can affect humans or livestock. Their shape,

and closing. One face looked to the past, the other to the future; where they touched was the present.

Figuur 7. 'Genezende stenen'.

Figure 7. 'Healing stones'. © Luc Olivier, Musée Crozatier.

ceerd met de taxonomie van die tijd. De andere nummers zijn niet gespecificeerd. Wanneer het dier is geïdentificeerd, herhaalt een etiket op de fles de volledige beschrijving van de lijst. Omdat Malègue historicus was, is het onwaarschijnlijk dat hij deze verzameling heeft samengesteld, of dat hij de beschrijver ervan is. Er is een grote eenheid in de flessen, die zou kunnen bewijzen dat de collectie door één persoon zou kunnen zijn samengesteld, althans voor het grootste deel. De lijst uit 1892 vermeldt slechts één naam voor exemplaren uit Afrika en Azië: 'M. M. Micolon, luitenant van de marine-infanterie en architect van Brioude'. Het zijn Claude-Frédéric Micolon (1826-1903) en zijn zoon Maurice (1859-1946). De eerste is een architect uit Brivadois die talrijke historische notities heeft gepubliceerd; zijn bibliografie vermeldt geen enkele tekst van wetenschappelijke aard. De tweede bracht zijn hele carrière door bij de koloniale infanterie. Anno 2020 telt de collec-

their appearance and the history of their discovery may have led to the attribution of medicinal properties to them. They are passed on from generation to generation within a family or a place. In the mountains of Velay and Vivarais, this belief has not completely died out (Figure 7). Some objects were made in the Neolithic, such as glass rings (1) or polished axes (2). These are sometimes called 'lightning stones', because they were thought to result from lightning striking the ground during thunderstorms. Descartes⁶ believed in this. Variolites (3) are stones whose appearance is reminiscent of the skin of a snake or toad. They come from the Alpine massif, were carried along by the Durance and the Rhône and

⁶ Descartes (Amsterdam, March 31, 1596 - Stockholm, February 11, 1650), French philosopher and mathematician, who lived much of his life in the Republic of the Seven United Netherlands. His most famous statement: 'I think, therefore I am'!

tie 128 nummers, 47 zijn adders en slangen die in Frankrijk leven. Voor lokale slangen werd de identificatie van exemplaren uitgevoerd door herpetologen van het *Observatoire des reptiles d'Auvergne* in 2020. Voor exotische exemplaren en andere reptielen door specialisten in het *Muséum national d'Histoire naturelle*. Deze collectie is in 2020 gerestaureerd door Marie de Beaulieu, met hulp van Hélène Cordier. Deze restauratie vereiste speciale procedures, omdat de producten die waarschijnlijk zijn gebruikt voor de conservering van de specimens (formaldehyde, enzovoort) gezondheidsrisico's met zich meebrengen. Doordat transport van de collectie onmogelijk was, zijn er binnen het museum oplossingen bedacht met een speciale ruimte, afzuigkap, was- en spoelbakken. De oude vloeistoffen werden opgevangen in een speciale container en toevertrouwd aan een gespecialiseerd bedrijf voor verwerking (Figuur 8).

De slang en de hedendaagse kunst

De tentoonstelling toont veel actuele kunstwerken die laten zien dat kunstenaars van nu, net als die van gisteren, zich graag bezighouden met het beeld en de kronkels van de slang. Het is altijd een onuitputtelijke inspiratiebron, die ons in staat stelt de slang, de mens en de wereld te relativeren. Joana Vasconcelos, een Portugese kunstenaar, bekleedt keramische slangen met een gehaakte 'huid' uit de Azoren, waardoor er onduidelijkheid ontstaat over de status van het dier, dat zo een nieuwe status krijgt, onwerkelijk en ongevaarlijk. Kate McGwire creëert een ongekende fauna, gemaakt van gemengde, met elkaar verweven vormen, geanimeerd door golven waaraan we geen begin of einde kunnen vinden en die ons terugbrengt naar donkere, primaire en onzekere tijden. Niki de Saint Phalle: 'Voor mij symboliseren slangen het leven zelf, een ontembare primitieve kracht. Door slangen te maken, was ik in staat om de angst die ze in mij veroorzaakten om te zetten in vreugde. Door mijn kunst leerde ik deze wezens die me bang maakten, te temmen.'

De tentoonstelling *Serpents* werd georganiseerd van 26 november 2021 tot 18 september 2022. Ze verwelkomde meer dan 34.000 bezoe-

then deposited on the beaches at Maguelone (Hérault). There they were taken by nomadic herders to the mountains of Ardèche and Velay. Other stones are distinguished by their colour or appearance (4). Finally, they can be recent glass objects (5).

The collection of reptiles in spirits

Since its foundation in 1820, the museum has had a zoological collection: mammals, birds, shells... but there is no mention of snakes or other animals in fluids. This collection is not mentioned and not even briefly described. The handwritten inventory of the collections, compiled by Hippolyte Malègue, curator of the museum in 1892, contains 165 flutes and bottles, 84 of which are identified with the taxonomy of the time. The other numbers are not specified. When the animal is identified, a label on the bottle repeats the full description of the list. Since Malègue was a historian, it is unlikely that he compiled this collection, or that he is its descriptor. There is a great unity in the bottles, which could prove that the collection could have been put together by one person, at least for the most part. The 1892 list only mentions one name for specimens from Africa and Asia: 'M. M. Micolon, lieutenant of the naval infantry and architect of Brioude'. They are Claude-Frédéric Micolon (1826-1903) and his son Maurice (1859-1946). The first is an architect from Brivadois who has published numerous historical notes; his bibliography does not mention any text of a scientific nature. The second spent his entire career in the colonial infantry. In 2020, the collection has 128 numbers, 47 are vipers and snakes occurring in France. For local snakes, the identification of specimens was carried out by herpetologists from the *Observatoire des reptiles d'Auvergne* in 2020. For exotic specimens and other reptiles, by specialists at the *Muséum national d'Histoire naturelle*. This collection was restored in 2020 by Marie de Beaulieu, with the help of Hélène Cordier. This restoration required special procedures, as the products likely used to preserve the specimens (formaldehyde, etcetera) pose health risks. Because transport of the collection was impossible, solutions were devised within the museum

Figuur 8. Reptielen op sterk water.
Figure 8. Reptiles in spirits. © Luc Olivier, Musée Crozatier.

kers, onder wie veel scholieren. Veel activiteiten, conferenties, bezoeken, ontdekkingswandelingen en workshops voor kinderen werden aan het publiek aangeboden. De catalogus, die mede is uitgegeven door Faton Éditions, brengt alle aankondigingen van de tentoongestelde werken en verschillende achtergrondartikelen samen. De tentoonstelling genoot grote publieke belangstelling en, zoals een bezoeker opmerkte in het gastenboek: 'Een bijzonder nette en geïllustreerde tentoonstelling. De associatie van werken uit alle tijden is bijzonder interessant en rijk aan betekenis.'

Vertaling uit het Frans door Marcel van der Voort.

Literatuur / Literature

- Bronckers, R. 2013. 'De premiejacht op adders in Frankrijk; een beroep in prentbriefkaar gebracht. Deel 7: Jean-Baptiste Courtol, bijgenaamd Courtol le vipéricide'. / 'Bounty hunting for vipers in France; the picture postcard mapping of a profession. Part 7: Jean-Baptiste Courtol, nicknamed Courtol le vipéricide'. *Litteratura Serpentina* 33(2): 118-127.

with a special room, extractor hood, washbasins, and sinks. The old liquids were collected in a special container and entrusted to a specialized company for processing (Figure 8).

The snake and contemporary art

The exhibition shows many current works of art which show that artists today, just like those of yesterday, like to deal with the image and the coils of the snake. It is always an inexhaustible source of inspiration, which enables us to put the snake, man, and the world into perspective. Joana Vasconcelos, a Portuguese artist, coats ceramic snakes with a crocheted 'skin' from the Azores, creating ambiguity about the status of the animal, which is thus given a new status, unreal and harmless. Kate McGwire creates an unprecedented fauna, made of mixed, intertwined forms, animated by undulations with no beginning or end and which takes us back to dark, primal and uncertain times. Niki de Saint Phalle: 'To me snakes symbolize life itself, an indomitable primitive force. By making snakes, I was able to turn the fear they caused in me into joy. Through my art I learned to tame these creatures that scared me.'

The exhibition *Serpents* was organized from November 26, 2021, to September 18, 2022. It welcomed more than 34,000 visitors, including many students. Many activities, conferences, visits, discovery walks and workshops for children were offered to the public. The catalogue, co-published by Faton Éditions, brings together all announcements of the works on display and various background articles. The exhibition enjoyed great public interest and, as one visitor noted in the guestbook: 'A particularly neat and illustrated exhibition. The association of works from all times is particularly interesting and rich in meaning'.

Translation into English by Ruud de Lang.